CLASS : 10th (Secondary) **Code No. 108**

Series : Sec/Annual-2023

रोल नं० | | | | | | | | | | |

SET : A

संस्कृत

(Academic/Open)

(Only for Fresh/Re-appear/Improvement/Additional Candidates)

*समय : **3** घण्टे]* *[पूर्णांक : **80***

- *कृपया जाँच कर लें कि इस प्रश्न-पत्र में मुद्रित पृष्ठ **8** तथा प्रश्न **20** हैं।*
- *प्रश्न-पत्र में दाहिने हाथ की ओर दिये गये **कोड नम्बर** तथा **सेट** को छात्र उत्तर-पुस्तिका के मुख्य-पृष्ठ पर लिखें।*
- *कृपया प्रश्न का उत्तर लिखना शुरू करने से पहले, प्रश्न का क्रमांक अवश्य लिखें।*
- *उत्तर-पुस्तिका के बीच में खाली पन्ना/पन्ने न छोड़ें।*
- *उत्तर-पुस्तिका के अतिरिक्त कोई अन्य शीट नहीं मिलेगी। अतः आवश्यकतानुसार ही लिखें और लिखा उत्तर न काटें।*
- *परीक्षार्थी अपना रोल नं० प्रश्न-पत्र पर अवश्य लिखें। रोल नं० के अतिरिक्त प्रश्न-पत्र पर अन्य कुछ भी न लिखें और वैकल्पिक प्रश्नों के उत्तरों पर किसी प्रकार का निशान न लगाएँ।*
- *कृपया प्रश्नों के उत्तर देने से पूर्व यह सुनिश्चित कर लें कि प्रश्न-पत्र पूर्ण व सही है, **परीक्षा के उपरान्त इस सम्बन्ध में कोई भी दावा स्वीकार नहीं किया जायेगा।***

downloaded from StudentSuvidha.com

निर्देशः –

(i) प्रत्येकं खण्डम् अधिकृत्य उत्तराणि एकस्मिन् स्थाने क्रमेण लेखनीयानि।

(ii) प्रश्नसंख्या प्रश्नपत्रानुसारम् अवश्यमेव लेखनीया।

(iii) श्रेष्ठाङ्कान् प्राप्तये सुस्पष्टलेखः लेखनीयः।

Download all NOTES and PAPERS at StudentSuvidha.com

खण्डः 'क'
(अपठित–अवबोधनम्)

1. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा एतदाधारितानां प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतपूर्णवाक्येन लिखत – $5 \times 2 = 10$

भारतीया संस्कृतिः संस्कृतभाषाम् आश्रित्य तिष्ठति। भारतस्य आत्मा संस्कृत्या प्रकाशते। संस्कृतभाषायाः पुनरुज्जीवनं तदा भविष्यति यदा जनजीवनस्य प्रत्येकं क्षेत्रे संस्कृतस्य प्रयोगो भवेत्। संस्कृतभाषा यदा भारतस्य व्यवहारभाषा आसीत् तदा भारतं 'विश्वगुरुः' आसीत्। विदेशेभ्यः छात्राः अध्ययनार्थम् अत्र आगच्छन्ति स्म।

प्रश्नाः –

(क) संस्कृतभाषाम् आश्रित्य का तिष्ठति ?

(ख) कस्य आत्मा संस्कृत्या प्रकाशते ?

(ग) भारतस्य व्यवहारभाषा का आसीत् ?

(घ) भारतं कदा 'विश्वगुरुः' आसीत् ?

(ङ) अस्य गद्यांशस्य समुचितं शीर्षकं लिखत।

downloaded from StudentSuvidha.com

खण्डः 'ख'
(रचनात्मक–लेखनम्)

2. भवतः नाम रमेशः। दिल्लीवास्तव्यं मित्रं राम-महोदयं शिमला विषये लिखितं पत्रं मञ्जूषाप्रदत्तैः पदैः पूरयित्वा उत्तरपुस्तिकायां लिखत – $4 \times 1 = 4$

प्रिय मित्र राम, परीक्षाभवनम्

नमो नमः। तिथिः ....

गतमासे आवयोः ......(I).......... वार्तालापः अभवत्। ह्यः एव अत्र ......(II).......... आरभत। अनेके ......(III).......... तं द्रष्टुम् दूरतः आगताः आसन्। अत्र त्यानि ......(IV)........... आकर्षकाणि मनोरमाणि च सन्ति। अहम् इच्छामि यत् ईदृशे अवसरे भवान् अपि शिमला आगच्छेत्।

सस्नेहम् भवतां मित्रम्

रमेशः

मञ्जूषा

यात्रिणः, दूरभाषेण, प्राकृतिकदृश्यानि, हिमपातः।

Download all NOTES and PAPERS at StudentSuvidha.com

3. चित्रं दृष्ट्वा अधः प्रदत्तवाक्यानि पठित्वा रिक्तस्थानानि उचितमञ्जूषापदैः पूरयत – $4 \times 1 = 4$

(I) अस्मिन् चित्रे .... दिनं चित्रितम्।

(II) जले .... सञ्चाल्यन्ते।

(III) एका बालिका .... धारयति।

(IV) उपविष्टाः .... कर्गदनौकया मनोरञ्जनं कुर्वन्ति।

मञ्जूषा

आतपत्रं, मेघाच्छन्नं, बालकाः, कर्गदनौकाः।

अथवा

(केवलं प्रज्ञाचक्षुर्भ्यः)

'मम विद्यालयः' इति विषयम् अधिकृत्य ***चत्वारि*** वाक्यानि संस्कृतभाषायां लिखत।

खण्डः 'ग'

downloaded from StudentSuvidha.com

Download all NOTES and PAPERS at StudentSuvidha.com

(पठित–अवबोधनम्)

4. अधोलिखितगद्यांशस्य सप्रसंगं हिन्दीभाषायां सरलार्थः लेखनीयः – 4

गच्छ, गच्छ जम्बुक ! त्वमपि किञ्चिद् गूढप्रदेशम्। यतो व्याघ्रमारीति या शास्त्रे श्रूयते तयाहं हन्तुमारब्धः परं गृहीतकरजीवितः नष्टः शीघ्रं तदग्रतः।

अथवा

निहन्यन्ते च विवशाः प्राणिनः। ज्वालामुद्गिरन्त एते पर्वता अपि भीषणं भूकम्पं जनयन्ति।

5. अधोलिखितश्लोकस्य सप्रसंगं हिन्दीभाषायां सरलार्थः लेखनीयः – 4

क्रोधो हि शत्रुः प्रथमो नराणां,
देहस्थितो देहविनाशनाय।
यथास्थितः काष्ठगतो हि वह्निः,
स एव वह्निर्दहते शरीरम्।।

अथवा

शरीरायासजननं कर्म व्यायामसंज्ञितम्।
तत्कृत्वा तु सुखं देहं विमृद्नीयात् समन्ततः।।

6. अधोलिखितसूक्तिषु ***द्वयोः*** भावार्थं हिन्दीभाषायां लिखत – $2 \times 2 = 4$

(क) बुद्धिर्बलवती सदा।

(ख) दुर्वहमत्र जीवितं जातम्।

(ग) व्यायामो हि सदा पथ्यो बलिनां स्निग्धभोजिनाम्।

StudentSuvidha.com
downloaded from
Download all NOTES and PAPERS at StudentSuvidha.com

7. अधोलिखितगद्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत – 3 × 1 = 3

अहं प्रकृतिः युष्माकं सर्वेषां जननी। यूयं सर्वे एव मे प्रियाः। सर्वेषामेव मत्कृते महत्त्वं विद्यते यथासमयं, न तावत् कलहेन समयं वृथा यापयन्तु अपितु मिलित्वा एव मोदध्वं जीवनं च रसमयं कुरुध्वम्।

प्रश्नाः –

(क) सर्वेषां जननी का अस्ति ?

(ख) समयं केन वृथा न यापयन्तु ?

(ग) जीवनं कीदृशं कुरुध्वम्।

8. अधोलिखितश्लोकं पठित्वा प्रश्नोत्तराणि संस्कृतेन लिखत – 2 × 1 = 2

कज्जलमलिनं धूमं मुञ्चति शतशकटीयानम्।
वाष्पयानमाला संधावति वितरन्ती ध्वानम्।।

प्रश्नौ –

(क) धूमं किं मुञ्चति ?

(ख) ध्वानं वितरन्ती का संधावती ?

9. रेखांकितपदानि आधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत – 3 × 1 = 3

(क) त्वं <u>मानुषाद्</u> बिभेषि ?

(ख) <u>व्याघ्रं</u> दृष्ट्वा धूर्तः शृगालः अवदत्।

(ग) <u>सुराधिपः</u> ताम् अपृच्छत्।

10. प्रश्नपत्रे लिखितश्लोकान् विहाय 'शेमुषी' द्वितीयो भागः' पुस्तकात् ***एकं*** शुद्धं श्लोकं संस्कृतभाषायां लिखत। 4

खण्डः 'घ'

(अनुप्रयुक्त–व्याकरणम्)

11. स्वरसन्धेः ***अथवा*** गुणसन्धेः परिभाषां सोदाहरणं हिन्दीभाषायां लिखत। 2

downloaded from StudentSuvidha.com
Download all NOTES and PAPERS at StudentSuvidha.com

12. कर्मकारकस्य ***अथवा*** अपादानकारकस्य परिभाषां सोदाहरणं हिन्दीभाषायां लिखत। 2

13. अव्ययीभाव-समासस्य ***अथवा*** द्विगुसमासस्य परिभाषां सोदाहरणं हिन्दीभाषायां लिखत। 2

14. यथानिर्देशं शब्दरूपाणि लिखत – $4 \times 1 = 4$

(क) 'राम' शब्दस्य तृतीया-एकवचने।

(ख) 'गुरु' शब्दस्य षष्ठी-बहुवचने।

(ग) 'रमा' शब्दस्य सप्तमी-द्विवचने।

(घ) 'हरि' शब्दस्य तृतीया-एकवचने।

15. यथानिर्देशं धातुरूपाणि लिखत – $4 \times 1 = 4$

(क) 'भू' धातोः – लट्लकारस्य, उत्तमपुरुषस्य, एकवचने।

(ख) 'पठ्' धातोः – लृट्लकारस्य, प्रथमपुरुषस्य, बहुवचने।

(ग) 'सेव्' धातोः – लोट्लकारस्य, प्रथमपुरुषस्य, एकवचने।

(घ) 'गम्' धातोः – लङ्लकारस्य, मध्यमपुरुषस्य, द्विवचने।

16. प्रदत्तोपपदविभक्तिवाक्येषु रिक्तस्थानानि उचितविभक्तिपदं चित्वा पूरयत – $4 \times 1 = 4$

(क) मत्स्यः .... विना न जीवति। (जलाय, जलेन)

(ख) छात्रः .... प्रश्नं पृच्छति। (गुरुणा, गुरुम्)

(ग) देवः .... बहिः गच्छति। (गृहं, गृहात्)

(घ) कृष्णः .... काणः। (नेत्रेण, नेत्राभ्याम्)

17. (क) प्रदत्तवाक्येषु रिक्तस्थानपूर्तिम् अव्ययपदैः कुरुत – $2 \times 1 = 2$

(I) .... जीवनं दुर्वहम् अस्ति। (अत्र, इव)

(II) आत्महितैषिभिः .... व्यायामः कर्तव्यः। (सर्वदा, अथ)

downloaded from StudentSuvidha.com

Download all NOTES and PAPERS at StudentSuvidha.com

(ख) अधोलिखितक्रियापदेभ्यः उपसर्गान् पृथक् कृत्वा लिखत – 2 × 1 = 2

(I) विहाय

(II) उपगम्य

18. (क) अधोलिखितपदानां सन्धिं सन्धिविच्छेदं वा कृत्वा लिखत – 3 × 1 = 3

(I) कः + अपि

(II) विद्यालयः

(III) जगत् + नाथः

(ख) अधोलिखितसमस्तपदानां विग्रहं कुरुत – 3 × 1 = 3

(I) उपकृष्णम्

(II) राजपुरुषः

(III) मातापितरौ

19. अधोलिखितेषु पदेषु प्रकृतिप्रत्ययसंयोगः वियोगः वा करणीयः – 4 × 1 = 4

(I) पठित्वा

(II) गन्तुम्

(III) मित्र + तल्

(IV) कृ + तव्यत्

downloaded from StudentSuvidha.com

खण्डः 'ङ'

(बहुविकल्पीय-प्रश्नाः)

20. अधोनिर्दिष्टेषु प्रश्नेषु प्रदत्तवैकल्पिकचतुर्षु उत्तरेषु एकं ***शुद्धम्*** उत्तरं विचित्य लिखत – 6 × 1 = 6

(क) 'वपुः' इति पदस्य पर्यायपदं किम् ?

(I) वनम् (II) आननम्

(III) शरीरम् (IV) गृहम्

Download all NOTES and PAPERS at StudentSuvidha.com

(ख) 'आदरः' इति पदस्य विलोमपदं किम् ?

(I) सादरः (II) अनादरः

(III) सहोदरः (IV) वृकोदरः

(ग) 'तुल्यवत्सला जननी' अत्र विशेषणपदं किम् ?

(I) तुल्य (II) वत्सला

(III) जननी (IV) तुल्यवत्सला

(घ) 'समरूपः कुटुम्बवृत्तान्तः' अत्र विशेष्यपदं किम् ?

(I) कुटुम्बः (II) वृत्तान्तः

(III) कुटुम्बवृत्तान्तः (IV) समरूपः

(ङ) '89' इति पदस्य किं संस्कृतसंख्यावाचकपदम् ?

(I) सप्ताशीतिः (II) नवाशीतिः

(III) नवनवतिः (IV) नवसप्ततिः

(च) श्यामः .... विद्यालयं गच्छति। (घटिकां दृष्ट्वा रिक्तस्थानं संस्कृतपदेन पूरयत)

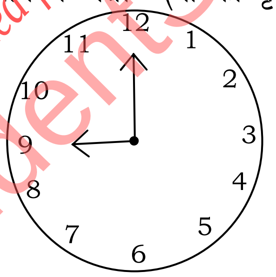

(I) अष्टवादने (II) नववादने

(III) दशवादने (IV) सप्तवादने

downloaded from StudentSuvidha.com
Download all NOTES and PAPERS at StudentSuvidha.com